

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 308. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr07val-shoot-idm139890593381232/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Som A skriver i Bemærkninger, blev *Den onde Fyrste* optaget i de tyske og engelske udgaver af eventyrene (23), og i forbindelse med oversættelsen til tysk skriver han til Heinrich Zeise 3.ii.1845: »dette har jeg, som De seer antydet, ikke selv opfundet, men paa den grimke-musæuske Maade [: efter de tyske eventyrfortællere brø. Grimm og J.K.A. Musäus] gjensfortalte (A-iana 2 rk.V 264). A nævner imidlertid ikke, hvorfra han oprindelig har sagnet. Men som påvist af Aage Bentzen i *Der böse Fürst, Beiträge zum Verständnis des religions-geschichtlichen Hintergrundes eines Märchen von H.C. Andersen* i: *Studia theologica* IV.1950.109-19 er eventyrets motiv, der også er beslægtet med Ikarosagnet, vidt udbredt. I den forbindelse kan nævnes Firdausis beretning om kong Kai Kaus, ligesom Bentzen ser en forbindelse mellem det kunstige skib og den middelalderlige Alexanderroman, hvor kongen flyver på fire store fugle.

14.29 *Centner*] 1 centner = 100 pund (50 kg). – **37-38** *men Villie skal skæe*] en omvendning af formuleringen i Fadervor: »Ske din vilje!«

15.1 *Himlens Befæstning*] himmelhvælvingen, jvf. 1.Mos. 1.6-20. Se ellers A's senere syn på brugen af dette udtryk i At være 107 m. note. – **5** *en Myggetarm*] sml. *Rosen-Alfan* (I 181).

Bind 26
(SS 26-68)

Marionetspilleren

Marionetspilleren tryktes første gang som kap. IX i I Sverrig, der udkom 19.5.1851.

En præcis datering af eventyret er ikke mulig, men I Sverrig er som helhed skrevet i perioden september 1849-august 1850.

I romantikken fik marionetteatret en anerkendt status, og A har selv behandlet motivet med marionetteatret og dukkerne, der bliver gjort levende, i *Dødsingen* (I 198f) og *Reisekammeraten* (I 73f). Hans Brix ser såvel de to sidstnævnte eventyr som *Marionetspilleren* inspireret af N.T.Bruuns skuespil *Avisfrierierne* eller det forseglede Brev (1815), hvori luftskibberen Luft fortæller om sit ambulante marionetteater, som han har rejst rundt med, men som blev ødelagt af en flok unge herrer. Og *Marionetspilleren* er herudover en videre udvikling af en replik hos Bruun: »Paa mit Teater herskede den sande huslige Tone – og aldrig Capricer, aldrig Sygdom iblandt Personalet – det var nu især

den mærkeligste Forskel paa dem og somme af de levende« (Brix AP VI 236). En anden og mere påfaldende lighed er med E.T.A.Hoffmanns *Seltsame Leiden eines Theater-Direktors*, som i særlig grad beskæftiger sig med teaterfolkets latterlige og besværlige sider. Den satiriske pointe er: et lydigt og fuldendt ensemble bestående af marionetter, hvoraf forfatteren har en kasse fuld.

Den personlige baggrund for eventyret er som udtrykt af Mogens Brøndsted H.C.Ørstedes betydning for A, idet eksperimentet med levendegørelsen af dukkerne øhenlægges til Slagelse, skolebetæringens by, og foretages af en elektromagnetisør, ligesom Ørsted havde henvist ham fra teaterliaskoerne til eventyrets domære og samtidigt åhnet hans øjne for naturens egne underværker« (DaStu 1967.14).

16.2 *paa Dampskibet*] i Sverige. – **11** *satte ud*] forklarede. – **18-19** *den polytechniske Lærestalt*] oprettet 1829 med H.C.Ørsted (1777-1851) som direktør; havde til huse i Studiegården i Studiestræde. – **24** *Det Meeste ... Præstens*] gik over min forstand, var uforståeligt (tale måde).

17.23 *Napoleon*] fr. kejser (1769-1821). – *Luther*] ty. kirke reformator (1483-1546). – **35** *Nissebuk*] nisse.

19.2 *hele Comerssen*] hele herligheden; det altsammen. – **21** *vinens*] græd. – **23-24** *Johanna Montfaucon*] sørgespil i 5 akter af Kotzebue, oversat og bearbejdet af N.T.Bruun, med musik af Cl.Schall. Opført 1. gang på Det kgl. Teater 29.4.1804. – **24** *Dynske*] sørgespil af Ole Johan Samsøe. Opført 1. gang på Det kgl. Teater 30.1.1796. – **29** *Skandinav*] tilhænger af skandinavismen, en bevægelse der virkede for nøjere sammenknytning og samarbejde mellem de nordiske lande; havde især sin blomstringstid i 1840'erne og 50'erne.

To Brødre

To Brødre blev trykt første gang i *Illustreret Tidende* 1. Bind Nr. 13, 25.12.1859.

På listen over »Eventyr som kunne skrives« (april-maj 1859), figurerer under B: »Brødrene« (ovf. s. XIII). Topsøe-Jensen mener, »Brødrenes« er identisk med *To Brødre* (HCA 252), men medmindre a, b, c, d alle kan dateres til sommeren eller efteråret 1859, eller der er tale om et nu tabt manuskript af anden karakter, må eventyret være skrevet på Basnæs 29.9.1857: »Jeg skrev Stykket om Brødrene Ørsted« (Dagbøger IV 292). I registret til *Dagbøger* har Topsøe-Jensen løvrigt selv registreret notatet som gældende *To Brødre* (XII 32).

20.2-3 *Paa en af ... Bageskvæns*] sml. Morgenvandring i Oehenschlägers Langelands-Reise (1805): »Til Skoven jeg giennem en Mark mønne gaac. / Da fik jeg see / En vældig Steenhob paa Marken staae / Mellem Høie tre; / Den stod saa ærværdig, graalighvid, / En afgang Ring. / Her holdtes der vist i gammel Tid / Et Kongething« (Oehl XIX 158). – **3-4** *en lille Stad*] Rudkøbing på Langeland. – **5** *Emmer*] gløder. – **6-7** *stadtes Urter i Morterne*] apotekets krydderier og lægeurter blev pulveriseret i en morter, en sten- eller metalbeholder med buet bund. – **7** *en ældre Mand*] apoteker Søren Christian Ørsted (1750-1822). – **11** *den brave Husmoder*] Karen Ørsted f. Hermansen (1745-93). – **15** *Den ældste af Drengene*] Hans Christian Ørsted (1777-1851), fysiker; om hans betydning for A se MLE I 74, II 113ff samt henvisninger i vort register. – **18-19** *hvortledes Fuglens Vinger ... flyve*] jvf. H.C.Ørsted: Luftskibet (1836). – **22** *Den yngre Broder*] Anders Sandøe Ørsted (1778-1860), retslærd og politiker. – **23-24** *Jacob ... Førstefødselsret*] 1.Mos. 27.5-23.

21.7 *Solon*] gr. lovgiver og digter (ca. 640-560 f.Kr.), hvis love kom til at danne grundlag for Athens senere lovgivning. – **12-13** *Med Løb skal man Land bygge*] indledningsordene til Fortalen i Jyske Lov 1241. – **14** *Genius*] And. – **21** *Tjende*] en af tjenestefolkene. – **24** *Dunster*] dampe. – **32** *Sphærens*] universet.

Den gamle Kirkeklokke

Den gamle Kirkeklokke tryktes første gang på tysk i Schiller-Album 1861. På dansk forelå det første gang i Folkekalender for Danmark 1862, der udkom december 1861.

I Bemærkninger hedder det, at eventyret »er digtet paa Opfordring om et Bidrag til »Schillers Album« (23), som A.s bekendt major F.A.Serre (1789-1863) udgav i tilknytning til stiftelsen af Schiller-Lotteriet. Eventyret kan dateres til slutningen af marts 1860, idet A.L.Drewsen i sine optegnelser om A under 29.3.1860 skriver: »For et Par Dage siden spurgte Andersen mig, hvor Schillers Fødeby, Marbach, laae, navnlig om det ikke var ved Donau, og da han fik at høre, at det var ved Neckar, vilde han vide, i hvilken Flod, Neckar løb ud. Vi fik Landkortet frem og jeg viste ham dens Løb til den falder i Rhinen. Det passede ham ikke, han vilde have, at den skulde falde i Donau. Han havde nemlig faaet en Opfordring at skrive Noget til det Schillers-Album, der skal udkomme i Anl. af den i Nov. f. A. holdte Fest 100 Aars Dagen efter hans Fødsel, og var efter megen Tænken derover

blevet staaende ved en Ide, han havde taget af Schillers »Die Glocke«; han tænkte sig nemlig, at Kirkeklokken i Marbach ringede, medens Moderen fødte Schiller, – at den samme Klokke i Aarenes Løb faldt ned og revnede, og laae paa Kirkegaarden, indtil den blev brugt ved Støbningen af den ovennævnte Statue, hvor dens Malm kom til at udgjøre Hovedet og Brystet.« Herefter refererer Drewsen, at A ville vide flodernes løb ud fra et ønske om at give korrekte historiske oplysninger, fordi han ville lade klokken fragte ad vandvejen fra Marbach til München, hvor den skulle støbes, et element han konsekvent lod udgå. Derefter fortsætter Drewsen: »I dag [...] kom han og sagde, at han havde skrevet Historien og jeg maatte naturligvis paa Opfordring forlade mit Arbejde og gaae op med ham i mit Værelse, for at han kunde læse den for mig. Han vil døbe den: »Den gamle Kirkeklokke« (Personalhistorisk Tidsskrift II rk. IV.1943.194). 23.4.1860 noterer A så i Alm: »Brev med Schillers Eventyret til Fru Serre i Dresden.«

Ideen til at bruge Schillers *Das Lied von der Glocke* (1800) har han vel udover ved læsning af digtet også fået fra de dramatiseringer, han har set (jvf. Dagbøger I 455, IV 138), ligesom han var til stede ved afsløringen af Schiller-Goethemonumentet i Weimar under hundredårsfesten for hertug Carl Augusts fødsel, jvf. Dagbøger 4.9.1857: »Det var et stort Moment da Sløret faldt for Digter Gruppen Schiller og Goethe, Schiller ligner mig« (IV 206; se også BHW II 330, III 337). Udover den fysiske lighed, som han også berører MLE II 200, har A også på anden vis kunnet identificere sig med Schiller: en fattig barndom, en hård ungdom (Karlsschule = Meislings skole) og berømmelsen.

22.15 Familien] Johann Kaspar Schiller, militærlæge og bustru Elisabeth Dorothe f. Kodweiss. – **24-25 den Lilles Haar ... fergyldt**] sml. Dagbøger 13.8.1855, Wildbad: »om Middagen til Taffels hos Storhertugen med Schillers ældste Søn der er Baron [: friherre Karl von Schiller], han forærede mig det bedstliggende Portræt af Faderen, fortalte at han havde haft *rødt Haar*« (IV 177), jvf. også MLE II 200.

23.11-12 flyttede ... By] til Ludwigsburg i 1766. – **16 Gellert**] Chr. Fürchtgott G. (1715-69), ty. digter. – **17 Sengen om Messias**] F.G.Klopstock (1724-1803); *Der Messias* (1748-73).

24.5-6 den militaire Skole] S. kom 1773 i civilafdelingen af Karlsschule, der 1775 flyttedes til Stuttgart, hvor han studerede medicin og filosofi. – **20 det fer**] til det formål. – **30-31 han maatte ... Strom**] efter opførelsen af *Die Räuber* 1782 flyttede S. pga. indskrænkninger i sin personlige og digteriske frihed og tog ophold på godset Bauerbach i Meiningen. – **38 Fiesko**] *Die Verschwörung des Fiesco zu Genua*

(1782). S. læste sit stykke op for vennerne, men uden held, angiveligt pga. hans svabiske udtale og deklamation (Werke ed. Bellermann I 28).

25.7 *Hør*] hvorledes. – **17** *Bayens Kongestad*] München. – **23** *Kæmpegrave*] oldtidsgrave, kæmpehøje; kæmpe: kriger. – **23** *en ganske fattig Drang*] Bertel Thorvaldsen (1770-1844), hvis statue af Schiller opstilledes i Stuttgart 1835, jvf. Dagbøger IV 175, 435. – **25** *Holmen*] flådestation og militært skibsværft (Orlogsværftet) i Kbh. – **39-40** *Schwiz's Befrier*] Wilhelm Tell (1804); se iverigt n.t. IV 134.23. – **40** *Frankrigs guddøgestrede Jomfru*] Die Jungfrau von Orleans (1801); se iverigt n.t. IV 61.22.

26.6 *engang*] senere. – *7 det adle Qvindelhartes Digt*] der tænkes på Maria Stuart og Die Jungfrau von Orleans.

Bind 27
(SS 27-68)

Theepotten

Theepotten tryktes første gang i Folkekalender for Danmark 1865, der udkom december 1864.

Iflg. Bemærkninger er eventyret skrevet i Toledo under A.s Spaniensrejse i 1862 (23). A opholdt sig i Toledo 2.12.–7.12., men hverken Dagbøger eller breve melder om eventyret.

Eventyret skulle indgå i rejsebogen I Spanien, hvor det findes i det første udkast til kapitlet om Toledo (I Spanien 342) forsynet med fig. indledning, der forklarede dets tilblivelse: »I vor Fonda var ogsaa Spor af gammel Herlighed, Vaaben over Porten, Steensoeler i den eengang med et mægtigt Springvand pyntede Gaard, nu sprang her ikke en Draabe, Marmor Kum[men] var fylt med Jord og forvandles til et Blomsterbeed underlige frugtignende ildrøde Blomster groede her, de saae ud som spansk Peber men var endnu mere glødende mere lignende en Blomst [...] Fra Murcias Sol havde gjenstrømmet mig og Castagnetterne der havde slaet Rythmerne an til Sang, [...] kom i hver Stad en [...] Stemning, der satte Blomst, [...] jeg maatte skrive Digte som i Ungdommens Tid, men ikke et Eventyr kom paa Papiret, det Hele selv var jo som et stort forunderligt Eventyr; men her i Toledo [*overstreges*: i den lille forstørrede Gaard] i Fondaens lille Gaard, hvor det gamle Springvand var blevet Urtepotte, Isaac Skrin-